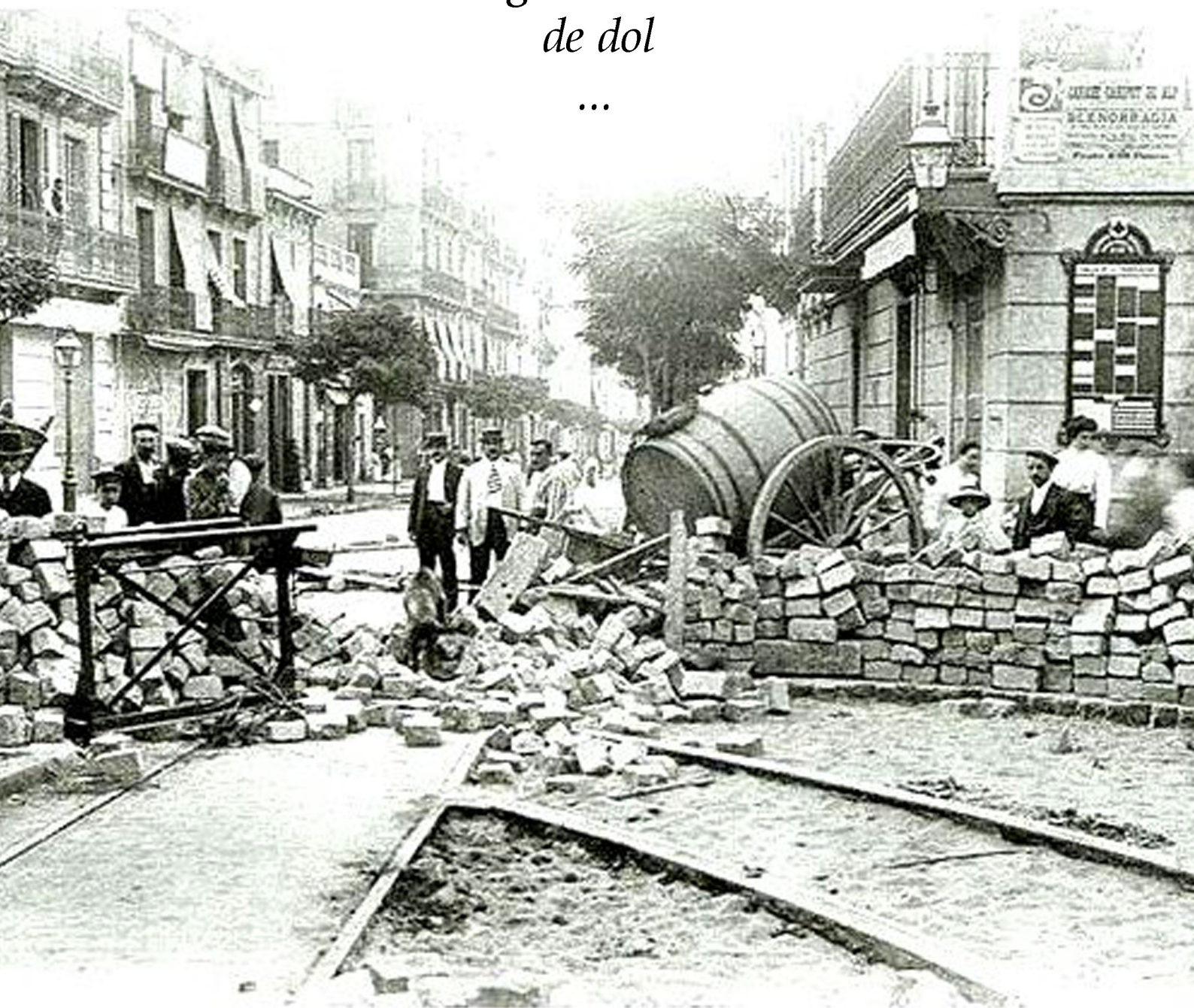

Setmana *tràgica*
revolucionària
sagnant
roja
gloriosa
de dol

Centenari
1909-2009

...

Adolf Mas i Ginestà · Juliol de 1909 · Fragment *Barricada a la cruïlla del torrent de l'Olla i la travessera de Gràcia*, durant la Setmana Tràgica
Institut Amatller d'Art Hispànic-Arxiu Mas

Amb motiu de la commemoració dels cent anys dels fets de la
Setmana Tràgica de 1909
la Biblioteca de Filosofia, Geografia i Història
presenta una selecció de llibres que es poden
consultar en aquesta biblioteca relacionats amb el tema
acompanyats d'una introducció de la Dra. Teresa Abelló.

L'edició d'aquesta bibliografia coincideix amb una exposició d'aquests
llibres a la Biblioteca de Filosofia, Geografia i Història i que es pot visitar
del 20 d'octubre al 20 de novembre de 2009

Trobareu més informació a *"La Setmana Tràgica de 1909. Recurs amb
motiu del centenari (1909-2009)"*, elaborat juntament amb la Biblioteca
del Pavelló de la República, i que trobareu al web del CRAI
[http://www.bib.ub.edu/biblioteques/filosofia-geografia-
historia/expos/setmana-tragica/setmana-tragica/](http://www.bib.ub.edu/biblioteques/filosofia-geografia-historia/expos/setmana-tragica/setmana-tragica/)

S'agraeix la col·laboració del personal de la biblioteca que ha ajudat en les
diverses tasques que han fet possible la realització d'aquest fulletó i
l'exposició de llibres.

*Un agraïment especial a la Montserrat Garrich per la seva col·laboració en la realització de les diferents
activitats que la Biblioteca ha fet relacionades amb el tema*

Presentació de la Dra. Teresa Abelló Güell

*Departament d'Història Contemporània.
Universitat de Barcelona*

Setmana Tràgica, Setmana Sagnant, Setmana Roja, Setmana Gloriosa, Setmana Revolucionària, Setmana de Dol, són denominacions que es van utilitzar per a referir-se a la revolta que va esclatar a Barcelona la darrera setmana de juliol del 1909, però l'apel·latiu que s'ha imposat en el temps és el primer: la Setmana Tràgica.

La Setmana Tràgica va ser un fenomen barceloní, tot i que es van produir accions similars en altres localitats catalanes. Resta en la memòria com un moviment insurreccional de caire popular durant el qual es van cremar esglésies en tots els barris de la ciutat, i per l'execució de Francesc Ferrer i Guàrdia, convertit en cap de turc de la revolta; la seva execució – i la de 4 persones més – va exemplificar la intencionalitat de la repressió que va seguir i que, per la manera com va transcórrer, evidencià les incapacitats polítiques i els temors d'una societat poruga i espantada.

Sobre la Setmana Tràgica s'han publicat infinitat de llibres. En són pocs però els que l'analitzen des d'una dimensió historiogràfica, sustentada en la investigació acadèmica i allunyada d'apologies revolucionàries i victimismes; des d'aquesta perspectiva, els treballs més importants continuen sent el llibre de Josep Benet sobre *Maragall i la Setmana Tràgica* (1964) i l'estudi de Joan Connolly Ullman *La Semana Trágica* (1972), ambdós acabats de reeditar. Immediatament, els que la van viure van voler deixar constància del que havia passat, i d'altres s'hi van esplaïar força uns quants anys més tard en escriure les seves memòries. Són molts els anàlisis de militants de partits i organitzacions de tot tipus, bàsicament des del republicanisme, l'anarquisme i el socialisme -protagonistes o no- que ens han arribat, tots condicionats per la implicació personal o de grup. La versió més conservadora dels fets la van donar persones d'església i del

catolicisme polític proper al maurisme, que són els que en va transmetre la versió oficial, amb postures que van des de l'integrisme més ferotge a posicions més moderades, en general sense voluntat d'autocrítica.

Els fets que van portar a la Setmana Tràgica van començar com un moviment de protesta i una vaga obrera per l'enviament de tropes al Marroc, que va derivar en un espontani motí anticlerical, incoherent i fora de tot control polític, a partir del moment en que es va desviar la irritació popular contra l'Església en comptes de fer-ho contra l'Estat. Va durar una setmana: del dilluns 26 de juliol fins el diumenge 1 d'agost de 1909. El dilluns 2 d'agost es tornava a la feina; la revolta s'havia acabat.

La Barcelona escenari dels fets era una ciutat que es debatia entre la modernitat i el conflicte i que creixia a ritme accelerat. Després d'engolir els pobles del voltant, afrontava reformes urbanístiques transcendents i es configurava com la gran metròpoli de Catalunya. Era una ciutat burgesa, menestral i proletària amb identitats molt marcades, que feia que convivessin realitats contrastades. La Barcelona pròspera, opulent i racionalista de la burgesia i dels intel·lectuals noucentistes, s'oposava a la ciutat proletària, pobre, combativa, associada a les bombes i els conflictes socials, en la que es palpava un permanent ambient revolucionari. Superava el mig milió d'habitants, dues tercers par dels quals eren obrers assalariats, la majoria analfabets, que treballaven en condicions molt dures. Políticament aquells anys eren els de l'emergència del regionalisme possibilista de la Lliga Regionalista i del republicanisme radical, amb el discurs populista i revolucionari d'Alejandro Lerroux, que havia arrossegat bona part dels obrers barcelonins. Ambdós però, passats els èxits inicials, maldaven per consagrar-se com les noves forces polítiques hegemòniques. Tot això enmig d'un republicanisme de base més àmplia amb vocació catalanista i d'esquerra, i d'un obrerisme combatiu, que sota la batuta de l'anarcosindicalisme buscava nous models sindicals i de lluita político-social.

Més enllà de les tensions socials urbanes internes, la Setmana Tràgica va tenir el seu origen en l'agudització del "conflicte marroquí". Quan encara era viu el record de la guerra de Cuba, el Govern s'embarcava en una nova aventura colonial al Marroc per defensar una determinada política nacional, molt lligada a interessos econòmics privats. Des de cercles governamentals, feia temps que es percebia que l'activitat comercial francesa a la zona amenaçava en interferir en l'àrea d'influència espanyola al nord-est del Marroc i això obligava a reforçar la presència militar com a símbol de poder; Maura ja havia advertit des del

Congrés de Diputats que *“desde el Muluya (el riu) hasta más allá de Tánger jamás consentirá España que una nación que no sea Marruecos ponga el pie, cueste lo que cueste”*. Per altra part, grans fortunes espanyoles (entre les que hi havia noms tant coneguts com Romanones o Comillas) havien establert al Protectorat societats per explotar les mines del Rif. A la primavera del 1909 van començar a arribar notícies preocupants sobre la situació a la zona. Les cabiles del Rif havien anat actuant esporàdicament contra les tropes espanyoles a Melilla, però des de començaments de l'estiu les escomeses contra l'exèrcit i els atacs contra interessos econòmics espanyols van adquirir una intensitat desconeguda, causant moltes baixes. Les tropes de Melilla van intervenir per escarmentar els rebels, però van topar amb una resistència inusual, símptoma d'una rebel·lió generalitzada a la zona.

El govern començà a enviar tropes per neutralitzar els rifenys; la major part d'aquests efectius eren reservistes catalans que embarcaven des de Barcelona. Es va començar a cridar de nou a files les lleves posteriors a l'any 1903. Aquest fet afectava, majoritàriament, obrers casats i amb fills que no havien pogut pagar la quota establerta per a redimir-se del servei militar, l'anomenada “soldada”. El conflicte bèl·lic era vist per la població com un fet aliè, relacionat amb Madrid i els seus polítics i la mobilització provocà una gran indignació popular. La guerra de Melilla s'entenia com la defensa dels interessos dels rics, pels que havien de morir els més pobres. Els treballadors percebien que havien de anar a donar la vida pels negocis que tenien a l'Àfrica grans capitalistes com el marquès de Comillas, exponent de l'aristocràcia barcelonina, vinculat a l'església i als grans afers econòmics.

Durant el mes de juliol, a Barcelona, l'ambient s'havia anat caldejant amb campanyes molt radicalitzades, com la que portà a terme Antoni Rovira i Virgili, des de les pàgines de *El Poble Català* en contra del colonialisme, o les dels propagandistes lerrouxistes. Les manifestacions de protesta davant els vaixells que transportaven les tropes cap al Marroc i les expressions de simpatia vers els soldats eren constants, com també la presència al port de dames repartint escapularis als soldats amb els consegüents escarnis. A mesura que es tenien notícies de les baixes sofertes per l'exèrcit, les protestes contra la guerra i el Govern es succeïen arreu d'Espanya, fins al punt que aquell va prohibir les manifestacions; l'agitació popular anava creixent al ritme que s'incrementava l'embarcament de reservistes i es van deixar sentir crits a favor de la independència del Marroc. Com a protesta pels reclutaments Solidaritat Obrera va convocar vaga general pel dilluns 26 de juliol: socialistes, sindicalistes i

anarquistes, formaven part del comitè de vaga, però no els radicals lerrouxistes, que havien insuflat un clima més insurreccional.

A la matinada del dia 26, amb l'entrada dels primers torns a les fàbriques, va començar la vaga, que es va anar estenent cap el centre de la ciutat. Incitats pel "tanqueu pels nostres germans de Melilla", com si fos un sant i senya, els comerços van tancar portes; molts testimonis fan referència al consentiment de la ciutat en la protesta. Però, a mesura que avançava el dia, es van produir els primers enfrontaments; es va decidir continuar la vaga i a última hora de la nit es va calar foc al Patronat Obrer de Sant Josep, al Poblenou. El moviment social de protesta va derivar en una setmana d'incidents al carrer, d'atacs violents a convents, escoles, parròquies i altres edificis. El comitè de vaga es va veure immediatament desbordat i van agafar protagonisme instigadors i individus amb ganes de notorietat. Va començar aleshores un moviment insurreccional, espontani, que va superar tant el dirigents obrers com els partits, i adoptà les característiques d'un motí sense coordinació ni orientació concreta. El paper dels dirigents anarquistes i socialistes es va diluir, i els lerrouxistes que tant havien col·laborat en el clima d'agitació no van ser capaços de posar-se al capdavant i dirigir la revolta. Les barricades, els tirotejos, assalts, saquejos, van ser protagonistes i es van produir violents enfrontaments entre els insurrectes i les forces de seguretat. El Capità General va declarar l'estat de guerra a tota la província de Barcelona. El ministre de la Governació, per impedir que s'estengués la insurrecció, va manifestar que a Catalunya havia esclatat una revolta separatista.

Els dos dies següents van ser especialment cruentos. Les rancúnies i els sentiments anticlericals van canalitzar la protesta; es van atacar béns de l'església, però ni fàbriques, ni bancs, ni centres oficials ni de comunicacions van ser tocats. Entre convents, escoles, esglésies, centres parroquials, patronats i centres de beneficència, van ser destruïts pel foc més de vuitanta edificis. En general es va respectar la integritat dels religiosos, però imatges, obres d'art i símbols religiosos van ser cremats i es van profanar tombes de monges per satisfer la curiositat sobre el mite popular de tortures als convents. A mitja setmana van arribar a Barcelona tropes de reforç i les autoritats van imposar el control militar sobre la ciutat; la revolta s'anà apaivagant.

En el desencadenament i desenvolupament de la Setmana Tràgica, hi van concórrer sentiments ancestrals: antimilitarisme, entès sobretot com a refús al servei militar, i anticlericalisme, molt arrelats entre les classes populars. S'era

hereu d'una cultura popular transgressora de la que la burla de capellans i monges en formava part i proporcionava arguments per anar a la revolta, l'arenga i la barricada. L'anticlericalisme era conseqüència de la percepció popular que hi havia una església servidora dels poderosos i explotadora dels necessitats: moralista i intransigent amb els pobres, i complaent amb els rics. Tradicionalment, el republicanisme havia atiat aquest sentiment i en aquells anys, el lerrouxisme n'havia fet bandera. A això cal afegir-hi el monopoli religiós sobre l'ensenyament en uns anys en que la idea d'una escola laica i racionalista representava per a molts sectors el progrés i la llibertat.

Els enfrontaments van provocar 87 morts (5 d'ells militars i la resta civils) i centenars de ferits. Acabada la revolta es va acusar els anarquistes i els seguidors dels racionalisme i el laïcisme d'instigadors dels fets i de protagonitzar actes vandàlics, i a l'escola laica d'educar el jovent en el menyspreu vers l'ordre polític i religiós. La repressió, dura, arbitrària i venjativa, va començar immediatament. Es van tancar periòdics, centres obrers i escoles laiques. Les organitzacions lliurepensadores, republicanes i obreres van ser desmantellades i molts dels seus dirigents empresonats i processats; mil set-cents detinguts i centenars de desterrats. Sense un culpable clar es van afusellar cinc persones.

Enmig de la consternació es va imposar un sentiment de revenja i la voluntat de depurar la societat d'elements revolucionaris. Des d'àmbits conservadors es va posar en marxa una campanya de delació. Un dels episodis que reflexa la tensió ciutadana es la decisió de "La Veu de Catalunya", el periòdic de la Lliga, de no publicar un article - *La ciutat del perdó* - del poeta Joan Maragall, la figura més representativa del món cultural català de començaments de segle, amb un prestigi moral reconegut per tothom. Maragall demanava a tothom reflexió davant l'esclat dels extremismes. Els seus articles -el citat i d'altres que si es van publicar- es van convertir en crits de denúncia contra els dèficits de la societat catalana, la doble moral de molts catòlics i la curtedat de mires de sectors burgesos que, amb la seva intransigència respecte a les classes populars, no feien altra cosa que retardar la consolidació d'una societat moderna.

Però, més enllà d'elements específics, la Setmana Tràgica també l'explica la "desesperació". Pere Coromines escrivia : "és un sentiment general el que ha mogut a tothom a la protesta. Els que van pels carrers decidits a tot són les dones, els reclutes i els de les primeres reserves. Aquesta gent no tem ni la mort. Perquè, entre morir a Melilla i morir aquí, prefereixen morir a la vora de casa".

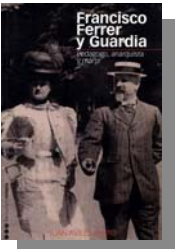
Amb motiu de la commemoració dels cent anys dels fets de la
Setmana Tràgica de 1909
la Biblioteca de Filosofia, Geografia i Història
presenta una selecció de llibres que es poden
consultar en aquesta biblioteca relacionats amb el tema
acompanyats d'una introducció de la Dra. Teresa Abelló.

L'edició d'aquesta bibliografia coincideix amb una exposició d'aquests
llibres a la Biblioteca de Filosofia, Geografia i Història i que es pot visitar
del 15 d'octubre al 15 de novembre de 2009

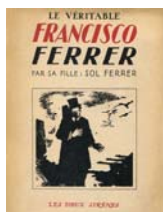
Trobareu més informació a *"La Setmana Tràgica de 1909. Recurs amb
motiu del centenari (1909-2009)"*, elaborat juntament amb la Biblioteca
del Pavelló de la República, i que trobareu al web del CRAI
[http://www.bib.ub.edu/biblioteques/filosofia-geografia-
historia/expos/setmana-tragica/setmana-tragica/](http://www.bib.ub.edu/biblioteques/filosofia-geografia-historia/expos/setmana-tragica/setmana-tragica/)

S'agraeix la col·laboració del personal de la biblioteca que ha ajudat en les
diverses tasques que han fet possible la realització d'aquest fulletó i
l'exposició de llibres.

*Un agraïment especial a la Montserrat Garrich per la seva col·laboració en la realització de les diferents
activitats que la Biblioteca ha fet relacionades amb el tema*

	AVILÉS, Juan <i>Francisco Ferrer i Guardia : pedagog, anarquista y mártir.</i> Madrid : Marcial Pons, 2002 92(Fer) Avi
	BENET, Josep <i>Maragall i la Setmana Tràgica</i> Barcelona : Institut d'Estudis Catalans, 1963 92(Mar)(044) Ben
	BENET, Josep <i>Maragall i la Setmana Tràgica</i> Barcelona : Edicions 62, 1965 3a ed. 92(Mar)(044) Ben
	BENET, Josep <i>Maragall i la Setmana Tràgica</i> Barcelona : Edicions 62, 2009 92(Mar)(044) Ben
	BENET, Josep <i>Maragall y la Semana Trágica</i> Madrid : Península, [1966] 92(Mar)(044) Ben
	BENGOCHEA, Soledad <i>Els Dirigents patronals i la Setmana Tràgica</i> Barcelona : Ajuntament de Barcelona, DL 2000 33 C5/22

	<u>Causa contra Francisco Ferrer Guardia instruída y fallada por la jurisdicción de guerra en Barcelona : año 1909</u> Madrid : Sucesores de J. A. García, 1911 8-6-10
	COMAS, Casimiro <u>Un Revolucionario de acción, Francisco Ferrer : su vida, su obra destructora, justicia de su condena</u> Barcelona : Imprenta y Litografía de A. Suárez, 1910 D.H. 92(Fer) Com
	COMELLAS, José Luis <u>Del 98 a la Semana Trágica : crisis de conciencia y renovación política</u> Madrid : Biblioteca Nueva, cop. 2002 946.0"18/19" Com
	DALMAU I RIBALTA, Antoni <u>Set dies de fúria : Barcelona i la Setmana Tràgica, juliol de 1909</u> Barcelona : Columna, 2009 946.711.12"19" Dal
	DÍAZ-PLAJA, Fernando <u>España, los años decisivos : 1909</u> Esplugues de Llobregat : Plaza & Janés, 1970 946.0"19" Dia
	FABRA I RIBAS, Antoni <u>La Semana Trágica: el caso Maura, el krausismo</u> Madrid : Seminarios y Ediciones, DL 1975. 946.711.12"19" Fab

FERRER, Sol
Le Véritable Francisco Ferrer : d'après des documents inédits
Paris : Les Deux Sirènes, DL 1948
92(Fer) Fer

FLORES-LÁZARO
La Semana trágica
Valencia : Petronio, 1977
946.711.12"19" Flo

LEROY, Constant
Los Secretos del anarquismo : [asesinato de Canalejas y el caso Ferrer]
México : Libreria Renacimiento, 1913
D.H. 92(Can) Ler

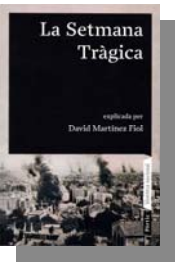
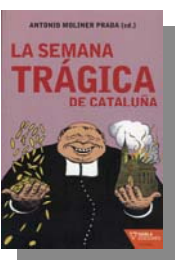
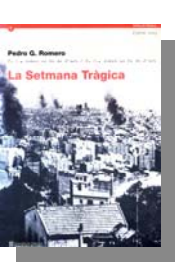
LÓPEZ SÁNCHEZ, Pere
Un verano con mil julios y otras estaciones. Barcelona :de la Reforma interior a la Revolucion de Julio de 1909
Madrid : Siglo XXI, 1993
914.671.112 Lop

MADARIAGA, Maria Rosa de
En el barranco del lobo...las Guerras de Marruecos
Madrid : Alianza, 2005
964"19" Mad

MARÍN I SILVESTRE, Dolors
La Semana Trágica : Barcelona en llamas, la revuelta popular y la escuela moderna
Madrid : La Esfera de los Libros, 2009
946.711.12"19" Mar

	MARTÍNEZ FIOI <i>La Setmana Tràgica</i> Barcelona : Pòrtic, 2009 946.711.12"19" Mar
	<i>1909 : fotografia, ciutat i conflicte</i> / [textos: Enric Ucelay-Da Cal, Jordi Calafell] ; [edició: Arxiu Fotogràfic de Barcelona] Barcelona : Ajuntament, 2009 946.711.12"19" Mil
	MOLINER PRADA, Antonio <i>La Semana Trágica de Cataluña</i> Alella : Nabla, 2009 946.711.12"19" Mol
	ORTS RAMOS, A. <i>Francisco Ferrer Guardia : apóstol de la razón : vida, obra y doctrinas del famoso mártir español</i> Barcelona : Maucci, [1932?] 8-6-12
	OSSORIO Y GALLARDO, Ángel <i>Barcelona, julio de 1909 : declaracion de un testigo</i> Madrid : Imprenta de Ricardo Rojas, 1910 D.H. 946.71"19" Oss
	ROMERO, Pedro G. <i>La Setmana Tràgica : F.X. sobre el fi de l'art, F.X. sobre la fi de l'art : Centre de Documentació de l'Art Contemporani "Alexandre Cirici" del 12 de març al 15 de maig de 2002</i> Barcelona : Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, DL 2002 946.711.12"19" Rom

ROMERO MAURA, Joaquín
La Rosa de Fuego: republicanos y anarquistas :la política de los obreros barceloneses entre el desastre colonial y la Semana Trágica, 1899-1909.
Barcelona : Grijalbo, 1975
946.711.12"18/19" Rom

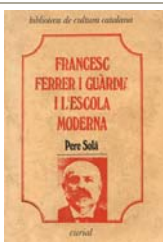
SALA BRUGUÉS, Francisco
El Anticlericalismo de la Semana Trágica en Barcelona
[1972?] Tesi de Llicenciatura
T.153

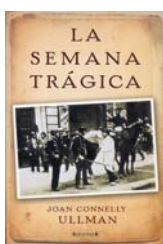
SANGRO Y ROS DE OLANO, Pedro, Marqués de Guad-el-Jelú
La Sombra de Ferrer : de la Semana Trágica a la guerra europea
Madrid : Sobrinos de la Suc. de M. Minuesa de los Ríos,
1917
D.H. 92(San) San

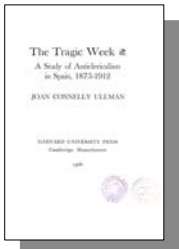
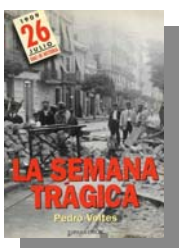
SIMARRO LACABRA, Luis
El Proceso Ferrer y la opinión europea
Madrid : [s.n.], 1910- (Impr. Eduardo Arias)
8-6-9

SOLÀ I GUSSINYER, Pere
Francesc Ferrer i Guàrdia i l'escola moderna
Barcelona : Curial, 1978
92(Fer) Sol

ULLMAN, Joan Connelly
La Semana Trágica
Barcelona : Ediciones B, 2009
946.711.12"19" Ull

	ULLMAN, Joan Connolly <u>La Semana Trágica : estudio sobre las causas socioeconómicas del anticlericalismo en España : 1898-1912</u> Esplugues de Llobregat : Ariel, 1972 946.711.12"19" Ull
	ULLMAN, Joan Connolly <u>The Tragic Week : a study of anticlericalism in Spain, 1875-1912</u> : Harvard University Press, 1968 946.711.12"19" Ull
	URDEBUENAS, Pedro de <u>Melilla, Barcelona, Ferrer : artículos publicados en "La Defensa</u> Málaga : Tip. de "La Defensa", 1911 D.H. 946.0"19" Urd
	VILLAESCUSA, Modesto H. <u>La Revolución de Julio en Barcelona : hechos, causas y remedios</u> Barcelona : Herederos de Juan Gili, 1909 D.H. 946.711.12 Vill
	VOLTES BOU, Pere <u>La Semana Trágica</u> Madrid : Espasa Calpe, cop. 1995 946.711.12"19" Vol

DOMINGUEZ ÁLVAREZ, Alexia
La Setmana Tràgica de Barcelona, 1909
Valls : Cossèntania, 2009

RAGUER, Hilari
La Setmana Tràgica. Tres articles de Joan Maragall
Barcelona : Claret, 2009

TORRAS I BAGES, Josep
La Glòria del martiri : després de la persecució del últim juliol : carta-pastoral
Vich : Impremta de Anglada, 1909

**CRAI – Biblioteca de Filosofia, Geografia i Història
Universitat de Barcelona
Octubre – Novembre 2009**

** La versió PDF amb les actualitzacions bibliogràfiques la podeu consultar a:
<http://www.bib.ub.edu/biblioteques/filosofia-geografia-historia/expos/setmana-tragica/setmana-tragica/>*